

Fantastika u Začaranom ogledalu Frana Galovića i novelistici hrvatske moderne

Šijić, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:302039>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Filip Šijić

**Fantastika u *Začaranom ogledalu* Frana Galovića
i novelistici hrvatske moderne**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Filip Šijić
Matični broj: 00090854545

Fantastika u *Začaranom ogledalu* Frana Galovića i
novelistici hrvatske moderne

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Mario Kolar

Rijeka, 29. kolovoza 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Fantastika u „Zaćaranom ogledalu“ Frana Galovića i novelistici hrvatske moderne* izradio samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marija Kolar.

U radu sam primijenio metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju završnog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo u diplomskom radu na uobičajen način citirao sam i povezoao s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student

Filip Šijić

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O Franu Galoviću.....	2
3. Galovićevo Začarano ogledalo	4
3.1. Pripovjedač.....	5
3.2. Motiv ljubavi i smrti.....	6
3.3. Je li se Petrović uopće na kraju novele probudio i koje je značenje ogledala?	6
3.4. Slutnja smrti	7
3.5. Sličnost s drugim djelima.....	8
4. Fantastika u Galovićevu <i>Začaranom ogledalu</i>	9
4.1. Fantastika u književnosti.....	9
4.2. Fantastika u <i>Začaranom ogledalu</i>	12
4.3. Fantastika u novelistici hrvatske moderne	13
4.3.1. Janko Leskovar: <i>Misao na vječnost</i>	14
4.3.2. Antun Gustav Matoš: <i>Cvijet s raskršća</i>	15
4.3.3. Dinko Šimunović: <i>Duga</i>	16
4.3.4. Vladimir Nazor: <i>Veli Jože</i>	17
5. Zaključak.....	19
7. Sažetak i ključne riječi	21
8. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku	22

1. Uvod

Fran Galović jedan je od najvažnijih hrvatskih pisaca iz razdoblja moderne. U Zagrebu je završio gimnaziju te studij hrvatskog jezika i književnosti i klasične filologije. Galović je svoja djela pisao od 1903. do 1914. godine. Bio je pjesnik, pripovjedač i dramatičar. Jedan je od najznačajnijih pjesnika dijalektalne poezije. Njegove najpoznatije novele su *Začarano ogledalo*, koja je ujedno tema ovog završnog rada, te *Ispovijed*. Neka od njegovih najpoznatijih djela su i *Četiri grada* (pjesme), *Z mojih bregov* (pjesme), *Ispovijed* i *Marija Magdalena* (drame) (Šicel 2005: 323). „Objavio je brojne pjesme u tadašnjim časopisima, od kojih se neke svrstavaju u vrhunska ostvarenja hrvatske moderne“ (Solar 2011: 165). Galovićeva su djela prepuna nostalgije, pesimizma, crnih slutnja te predosjećaja smrti. Galović je pripadnik druge generacije hrvatske moderne, koja aktivnije djeluje poslije 1908. godine do izbijanja Prvog svjetskog rata 1914. godine. Prethodnici i uzori ove generacije bili su Antun Gustav Matoš, Vladimir Vidrić, Vladimir Nazor, Ivo Vojnović, a i Janko Leskovar i Ksaver Šandor Gjalski. Galović je mobiliziran početkom 1914., a ujesen iste godine poginuo je na ratnom bojištu (Šicel 2005: 127).

U uvodnom djelu ovoga rada predstaviti ću kratko autorovu biografiju, a zatim ću se osvrnuti na interpretaciju *Začaranog ogledala*, što je i glavna tema rada. Iznijet ću opće podatke o djelu, na koji je način koncipirano i koje su njegove žanrovske karakteristike. Nadalje ću istaknuti obilježja književno-umjetničkog razdoblja moderne u noveli i dotaknuti se njene strukture te stvarnosnog i fantastičnog narativnog sloja. Podrobnije ću analizirati fantastične elemente u *Začaranom ogledalu* te ju na samome kraju usporediti s nekim istaknutim fantastičnim novelama hrvatske moderne.

2. O Franu Galoviću

Fran Galović rođen je 12. rujna 1891. u Peterancu. Strast prema pisanju Galović je otkrio još u školskim danima, a nastavila je rasti kroz njegov bogat opus. Već u mladosti Galović je pokazao nevjerojatan talent za pisanje. Težeći uvijek pročišćenju književne osobnosti, za sobom je ostavio golem opus od deset knjiga različitih žanrovskih opredjeljenja (Detoni Dujmić 1988: 7). Njegovi rani radovi, obogaćeni slikama seljačkog života i dubokim osjećajima, pobudili su zanimanje književnih krugova. Proučavajući Galovićev književni opus, možemo zaključiti kako je on vrlo znatiželjan o ljudskim emocijama i unutarnjim sukobima.

Galovićeva strast prema pisanju proteže se i na esejistiku i publicistiku. U svojim člancima često je iznosio svoje mišljenje o društvenim i kulturnim temama. Njegovo aktivno sudjelovanje u javnom životu omogućilo mu je duboko promišljanje društvenih pitanja i humanističkih vrijednosti.

Kasnije se bavio književnom kritikom i pisanjem eseja. Njegove analitičke sposobnosti omogućile su mu da pronikne u književna djela i njihov utjecaj na društvo. Njegova je esejistika imala veliki utjecaj na hrvatsku književnost. Njegovo djelo je duboko ukorijenjeno u razdoblje hrvatske moderne te najprikladniji naziv koji bismo mogli koristiti za njegova djela jest „pluralizam umjetničkih i estetskih programa“ (Detoni Dujmić 1998: 11). Galović sa sobom nosi mnoga, ponekad i proturječna načela estetskog poretka povijesne zbilje vremena. U njemu nije objedinjen ni jedan estetski ili umjetnički problem, već je vezan uz proturječne potrebe složene epohe, vezan je i uz određene probleme svakodnevnog političkog, društvenog, gospodarskog života. Galović je u tom smislu tvorac moderne u kojoj je „pluralizam ukusa uzdignut u rang načela“ (Detoni Dujmić 1998: 12). „Strujanja različitih 'izama' koji u hrvatskoj modernoj koegzistiraju zadirući jedni u druge te izmjenjujući estetske programe i stilske oznake, nisu bila toliko odraz jedne zbudjene zbilje, kako su je doživjeli neku suvremenici, nego više odsutnosti dominantne stilske formacije, znak trajanja i suživljavanja raznolikih, što kontinuiranih što novooblikovanih pa čak i budućih estetskih doktrina“ (Detoni Dujmić 1998: 12).

Detoni Dujmić navodi kako se u njegovim djelima ogledaju nestrpljivost, žurba, nezreli odraz literature te istinska darovitost. Galović je za vrijeme svog života objavio četiri omanje

knjige, a u posmrtnom izdanju njegovih sabranih djela pronalazimo radove od najranijih, dječaćkih zapisa, usputnih skica, nedovršenih planova, pa sve do ozbiljnih ostvarenja i ambicioznijih postignuća (Detoni Dujmić 1998: 7). „Kada se ima na umu da su najbolja Galovićeva djela nastala posljednjih triju godina njegova života, razmjeri gubitka koji je hrvatska književnost njegovom preranom smrću pretrpjela, još su drastičniji“ (Kolar 2020: 209).

3. Galovićevo *Začarano ogledalo*

Po vrsti *Začarano ogledalo* je novela, a vrijeme radnje nije poznato. Galović je *Začarano ogledalo* započeo pisati u ožujku 1912. godine, a dovršio ju je u travnju iste godine. Naslov mu je prvotno glasio *Začarano zrcalo*. Novela sadrži već spominjani stvarnosni i fantastični narativni sloj. Što se tiče strukture novele, podijeljena je na deset poglavlja. Fantastika dominira u osam poglavlja naspram početna dva koja su realistična. Novela je pisana u trećem licu. Kompletna priča oblikovana/prikazana je kroz san u kojem se scene nižu bezvremenski.

Na početku upoznajemo glavnog lika Marcela Petrovića. Priča počinje detaljnim opisom njegove okoline, vrta i sobe. Otkrivamo da je Petrovićeva supruga nestala, obukla je svijetloplavu haljinu s detaljima od bijele čipke, sišla niz stube i više se nikada nije vratila. Potraga za Petrovićevom dragom vodi do jezera gdje je pronađena mrtva. Duboko šokirani, Petrović i njegova majka dobiju savjet da se odmore kako bi lakše procesuirali gubitak. Marcelova tuga doseže vrhunac kada ostane sam sa svojom mrtvom ženom i nada se da će se ona probuditi. Međutim, priča se zatim seli u svijet fantastike. Petrović se zagleda u neobično ogledalo koje mu omogućuje da svoju voljenu vidi ponovno živu, on ulazi u ogledalo i njih dvoje se sastaju.

Njihova avantura počinje na jezeru gdje je nestala, a potom se pretvara u spektakularne prirodne scene. Kroz vizije prikazuju se slike bijelih morskih tijela, vila, idilični cvjetni pejzaži te cvjetno kraljevstvo. Put se nastavlja preko raznih simboličnih prepreka, groblja, čarobne šume, planine, snježnih poljana, kula, mora i dvorca, od kojih svako mjesto ima svoju zagonetku i priču. Kroz svako od tih čarobnih mjesta Petrović putuje sa svojom dragom te na nekoliko mjesta vidi urezanu jednu riječ čije značenje ne razumije, ali mu ona govori da će mu kasnije reći što ta riječ znači. Na samome kraju, kada se njih dvoje smjesti u dvorac i sjednu na tron započinje slavlje. Slavlje se prekida dolaskom misteriozne žene koja simbolizira smrt. Žena im daje tajanstvene ključeve, a ti ključevi otkrivaju misterije devet odaja i na taj način približavaju Petrovića i njegovu voljenu kraju. U posljednjoj odaji par prođe kroz grobnicu te se napokon vraćaju na početak, u vrt u kojem se ona njemu javila. Petrović i draga po posljednji put su zajedno, ali postoji osjećaj odvojenosti. Žena ga dodiruje hladno i nježno, daje mu poljubac te nestaje. Priča završava čuđenjem glavnoga lika o tome što se upravo dogodilo.

U djelu imamo mnogo „mračnih“ motiva, poput smrti, mjeseca, mraka, sna i tame te je djelo prepuno motiva iz bajki, pa tako možemo i uočiti prisutnost bajkovitog nadrealizma (Skok 1997: 24). „U noveli prevladavaju modernistički elementi“ (Kuzmanović 1999:14). Odgovor na pitanje koji su to modernistički elementi leži u samoj noveli te se isti spominju i mnogo puta, a to su motivi ljubavi i smrti. Ti motivi su dosta česti u djelima iz razdoblja moderne. Također, imamo i primjer impresionističkog pejzaža, vidljiv kroz psihološku analizu lika Marcela Petrovića. U noveli pronalazimo i obilježja simbolizma, realizma i naturalizma. U *Zaćaranom ogledalu* simboli su prisutni kroz cijelu novelu, kao što je motiv mjeseca koji simbolizira tugu. Realizam se očituje kroz opisivanje okoline i karaktera likova, a naturalizam je samo produžetak na realizam koji teži u prikazivanju okoline i likova u njihovim prirodnim aspektima, zapravo se on najbolje očituje u prvom poglavlju novele, gdje ne pronalazimo nikakve fantastične elemente.

3.1. Pripovjedač

Galović se svojom novelom *Zaćarano ogledalo* „objavio kao avangardist u okvirima tadašnje hrvatske književnosti“ (Šicel 2005: 265). Zašto je to tako? Jedna od karakteristika avangarde je negiranje tradicije te ispitivanje novih principa pisanja i korištenja inovativnih tehnika u stvaranju djela. Upravo je u ovoj noveli Galović nadišao neke oblike tradicionalnog pripovijedanja. U djelu je vidljivo da je pripovjedačevo zanimanje u tematskom smislu svedeno isključivo na glavni lik Marcela Petrovića te sve što on kao lik vidi ili osjeća podređeno je analizi njegove ličnosti (Šicel 2005: 265). Pripovjedačem u djelu upravljaju psihički i emocionalni impulsi te tako dolazi do poistovjećivanja autora s likom, a slike realnog svijeta postaju sve iskrivljenije, irealnije (Šicel 2005: 265). Jasan nam je pokazatelj ove odrednice sama struktura novele jer novela započinje sasvim obično. opisom realnog prostora, vrta i sobe. Kasnije saznajemo da se draga glavnoga lika utopila u jezeru, a kako novela sve dalje napreduje, tako i ona sama počinje sve više biti irealna. Od Petrovićeve sobe odjednom se čitatelj nađe u imaginarnim svjetovima, poput čarobnog jezera, špilje, mračne šume, zaćaranoga dvorca itd. Galović je i sam to Petrovićevo prikazanje/ukazanje, kako god ga nazvati, imenovao „halucinacijom jedne mjesečne noći“ (Šicel 2005: 265). Što je i istina jer se na samom početku novele, ali i dalje, spominju mjesečina i njezina svjetlost.

3.2. Motiv ljubavi i smrti

„Tematika koja se provlači kroz cijelu novelu zahtijevala je adekvatne stilske postupke i ujedno je nametala potrebu za posve novim strukturalnim oblicima: tradicionalnu fabulu zamjenjuje niz asocijativnih slika, zapažanja, koja se javljaju u glavnome junaku u nesvakidašnjim halucinantnim njegovim stanjima: riječ je jednostavno o svojevrsnom toku svijesti, iracionalnom, fantastičnom, izrečenom ili unutarnjim monologom ili deskripcijom, manje dijalogom, ali motivacijom unutarnjeg postupka. Svijet dobiva u svijesti junaka nove, iskrivljene i irealne dimenzije, ostavljajući kraj pripovijetke bez poante“ (Šicel 2005: 265-266). Želim posebno obratiti pozornost na ovaj dio gdje Miroslav Šicel govori o tome kako kraj pripovijetke nema poantu. Kako bih mogao tu crtu detaljnije pojasniti, smatram da je potrebno ponovno ukratko prisjetiti se sadržaja i strukture djela.

Spominjano je kako se Petrovićeva draga utopila u jezeru, ali nikada ne saznajemo motiv njezina suicida, što i nije jedina tajna na koju ne saznajemo odgovor tijekom novele. Dakle, Petrović tuguje za svojom dragom te pri kraju drugoga djela novele u ogledalu vidi njezin lik i ulazi u njega (po tome je novela i dobila naslov. Ostatak novele sastavljen je tako da Petrović i njegova draga u svakom nadolazećem poglavlju putuju nekim čarobnim svjetovima. Kako putuju tim fantastičnim svjetovima, na četiri različite lokacije (podnožju kipova lavova, crne zavjese, kraljevskog sarkofaga i ogledala) pronalaze mističan motiv urezane riječi (simbolizam). Petrović svaki put kada gleda tu riječ upita svoju dragu što ona znači, ali mu ona ne daje odgovor te mu govori kako će je prije ili poslije razumjeti. Kada se Petrović „probudi“ iz vizije on na kraju razumije koja je to riječ. Nama kao čitateljima nije otkrivena ta riječ te nam je ona ostavljena za vlastito promišljanje. Upravo se na to Šicel referira kada navodi da kraj nema poantu jer se u nama kroz cijelo djelo budi znatiželja i osjećaj napetosti da saznamo koja je to riječ, ali ona nikada nije otkrivena te čitatelj, pišem iz vlastita iskustva, ostaje razočaran i u neznanju. Nakon čitanja novele pretpostavljam da ta riječ može značiti dvije stvari, a to su ljubav ili smrt. Ljubav koju glavni lik gaji prema svojoj dragoj te smrt u kojoj će njih dvoje opet ponovno biti zajedno zauvijek.

3.3. Je li se Petrović uopće na kraju novele probudio i koje je značenje ogledala?

Još jedno pitanje na koje nikada ne dobijemo odgovor pitanje je života i smrti glavnoga lika Petrovića. „On pođe prema ogledalu i što je bliže prilazio k njemu sav je onaj kraj postajao ljepši i jasniji...“ (Galović 1999: 78). Rečenica je to kojom počinje mistična i ujedno glavna radnja novele. Petrović ulazi u ogledalo gdje vidi svoju „mrtvu“ dragu. Novela ovako završava: „Osjeti onda u mozgu užasnu bol i sve se smuti pred njim. Čuo je samo prasak, jak i oštar i dugo ništa... A čas kasnije gledao je kroz ružičastu maglu ruke dviju djevoja, što se pružaju u velikoj čežnji k čudesnome ogledalu...“ (Galović 1999: 288). Je li Petrović, kada je „ušao“ u ogledalo, zapravo udario glavom u njega i preminuo? Tu tvrdnju možemo uzeti kao veliku mogućnost, a potkrijepiti ju možemo irealnim vizijama koje Petrović doživljava s dragom, te sama smrt na kraju u kojoj su njih dvoje ponovno zajedno. „Ne zna se zapravo je li jedini junak, razbivši ogledalo, umro, probudio se, ušao u svijet sna, jer se priča završila zamiranjem, odnosno naglim mukom pripovjedača“ (Detoni Dujmić 1988: 44).

Sada dolazimo i do pitanja što predstavlja motiv ogledala? Ogledalo je prema Skoku „simbol veze ovih dvaju svjetova, između kojih postoji tek jedna zavjesa, a tu valja razderati... jer odgonetke u ovoj velikoj tajni uopće i nema“ (Skok 1997: 26). Galović je u noveli pokušao dati fantastičnu sliku prelaska iz života u smrt te je to uspio upravo pomoću motiva ogledala.

3.4. Slutnja smrti

Vrlo značajan motiv u Galovićevu opusu je putovanje na kojem lik spoznaje samoga sebe. Tako je lik Petrovića prema Detoni Dujmić „putnik po bespuću nekog zagrobnog svijeta“ (Detoni Dujmić 1998: 53). No, što se tiče motiva smrti on je u većini Galovićevih djela sveprisutan. Kao primjer možemo izdvojiti dramu *Mati* gdje se govori o pobačaju, ili dramu *Pred smrt*. Također, tema smrti zastupljena je u novelama *Začarano ogledalo* i *Ispovijed*. (Šicel 2005: 263-265). Motiv smrti je toliko čest u Galovićevom opusu da bismo si mogli postaviti pitanje je li moguće da je Galović svoju ranu smrt naslutio? Ta tema je rasprava velikog broja znanstvenika i književnih kritičara. „Pokušava se dokučiti je li u pitanju samoubojstvo ili je stvarno poginuo, a kad smo već kod smrti, onda je uvijek nekoliko puta istaknuta njegova opsesija smrću... Je li Galović slutio svoju smrt ili nije, nije važno: znamo samo da se bojavao – ali ne prestanka života nego kao nečeg nepoznatog“ (Pulišelić 2001: 282-287). Zaključiti ne možemo sa sigurnošću je li Galović svoju smrt naslutio, ali ova tema svakako ostaje velik i, usudio bih se reći, zanimljiv misterij hrvatske

književnosti. „No, premda sadrži elemente bajkovitosti, Začarano je ogledalo daleko od priče za djecu. I tu se pojavljuje samoubojstvo; prvo – djevojčino na početku, nakon čega slijedi traženje trupla, i drugo – mladićevo, na kraju. Također, novela je prepuna stravičnih hipotipoza i teških fantazija o zagrobnome životu, luđačkog plesa bijelih, mrtvih tjelesa, prozopopeja, otvorenih grobova, nijemih i slijepih noćnih sprovoda i tragičnih priča iz prošlosti. Zanimljivo je i to da se kroz čitavo djelo Galović igra osjetilima, uvijek poneko uskraćujući“ (Tkalec, Sviličić, Kolar 2021: 216).

3.5. Sličnost s drugim djelima

Začarano ogledalo mogli bismo povezati s Danteovom *Božanstvenom komedijom*. Naime, kroz novelu s Petrovićem, kao njegov vodič, putuje i njegova draga (nikada joj čitatelji ne saznaju ime), što podsjeća na Beatrice Portinari koja Danteova protagonistica vodi kroz raj. Petrovićeva draga glavnog junaka vodi po imaginarnim svjetovima te je ona sveznajuća.

Začarano bismo ogledalo mogli povezati i s fantastičnim romanom *Gospodar prstenova* autora J. R. R. Tolkiena. Sličnost je vidljiva u petom poglavlju novele kada se draga i Petrović nađu pred velikim brdom. Njihov put vodi ih prema tom brdu gdje im stazu zatvori stijena te oni više nemaju kuda. U tom trenutku draga ugleda jedan cvjetić u travi, ubere ga i poljubi te dotakne kamenu stijenu. U stijeni se prikazu vrata koja se otvore i oni uđu u špilju. Upravo je motiv „vrata u stijeni“ taj koji me asocirao na Durinova vrata iz Tolkienove trilogije. Durinova vrata Morje su čarobna vrata na koja glavni lik Frodo Baggins i njegova družina naiđu te im je tako spriječen daljnji put. Kako bi vrata u stijeni otvorili moraju izgovoriti magičnu riječ. Kada to učine vrata im se otvore te ih put dalje vodi u mračnu špilju.

Na kraju smatram da je bitno napomenuti i element bajkovitosti koji možemo usporediti s mnogim djelima svjetske književnosti, poput bajki Braće Grimm, Hansa Christiana Andersena i Oscara Wildea, a i hrvatskih pisaca koji su pisali bajke npr. bajke Ivane Brlić-Mažuranić. Začarani dvorci, kraljevne, prinčevi i vile samo su neki od bajkovitih motiva koji se spominju u *Začaranom ogledalu*.

4. Fantastika u Galovićevu Začaranom ogledalu

4.1. Fantastika u književnosti

U *Hrvatskoj enciklopediji* fantastika se definira kao plod mašte, odnosno nešto stvoreno maštom, bilo to vezano uz sablasti, priviđenja, likove ili radnju, dakle nešto abnormalno, strano svakodnevnom životu¹. Jurica Pavičić u *Hrvatskoj književnoj enciklopediji* ovako definira fantastiku:

„Fantastika, naziv za korpus proznih književnih tekstova koji karakterizira prisutnost nadnaravnih, čudesnih i nevjerojatnih motiva. Termin dolazi od grč. riječi fantastikos: koji stvara predodžbe, maštovit. U estetiku termin uvodi Platon koji govori o fantastičnoj umjetnosti kao suprotnosti imitativnoj. Termin se u estetici i književnoj teoriji učestalije pojavljuje s usponom fantastične književnosti u XVIII. st, ali tada i tijekom XIX. st. pretežito ima pejorativan prizvuk.“ (Pavičić 2010: 519).

Tatjana Peruško u svojoj knjizi *U labirintu teorija* (2018) govori o teoriji fantastike te kako se ona razvijala kroz vrijeme. Kao svoju osnovu Peruško je fantastiku interpretirala u dvije jasno razgraničene etape, prije Tzvetana Todorova i nakon njega. Todorov je bio francuski teoretičar čije je djelo *Uvod u fantastičnu književnost* važno zato što je dovelo do dubljeg razumijevanja fantastike te njezinog funkcioniranja u književnosti. Todorov, naime, iznosi svoju teoriju o tri faze fantastičnog pripovijedanja, a to su čuđenje, tjeskoba i rješenje. Prema njegovoj teoriji, fiktivni tekstovi često stvaraju dvosmislenost između stvarnosti i nadnaravnog, izazivajući osjećaje nesigurnosti i straha kod čitatelja (Peruško 2018: 37).

Peruško navodi da različite teorijske perspektive o ulozi fantastike u književnosti donose sa sobom niz raznolikih i ponekad suprotstavljenih interpretacija njezine svrhe, statusa i pruženih odgovora. Ovi različiti pogledi kreću se između ideološke pobune i prekoračenja u odnosu na

¹ „Fantastika“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18968> (pristupljeno 26. 8. 2023.)

društvene norme i vrijednosti, te potrebe za bijegom u imaginarno i fikcionalno kao oblikom bjegunca i kompenzacije. Peruško spominje talijanskog teoretičara Cesarea Segrea koji naglašava sveobuhvatnu funkciju fantastike kroz prizmu enciklopedijskog pojma fikcije te govori o značenju engleskog termina *fiction*, koji se odnosi na pripovijedanje priča o imaginarnim događajima, fenomenima ili likovima koji uključuju nemoguće i čudesno. Segre interpretira fikcionalne tekstove kao sredstvo za proširivanje ograničenja stvarnosti te kao priliku za istraživanje. Implikacije njegovih riječi ukazuju na psihološki pojam usmjerenosti, gdje cenzurirani nagoni nesvjesnog pronalaze svoje legitimno izražavanje kroz umjetnost. Takav pristup sugerira da se fantastika često može promatrati kao mogućnost bijega u svijet mašte (Peruško 2018: 79).

Važno je istaknuti da Segreova interpretacija fantazije nadilazi površno čitanje. On prepoznaje da fantastični tekstovi imaju dublje značenje, točnije, u psihološkom smislu. Segre se poziva na psihološki koncept. Na taj način fantazija postaje kanal ili sredstvo za oslobađanje dubokih emocija i želja koje inače ostaju skrivene u podsvijesti.

Peruško navodi da kako sve dublje uranjamo u razmatranje fantastičnog žanra, modusa i pripovjednih obilježja, time nam postaje jasno da se raznoliki kritički pojmovi oblikuju u svrhu teorijskog definiranja fantastičnih tekstova, kao što nije riječ u drugim žanrovima književnosti. „Paralelno s realizmom, koji se često povezuje s tipičnim, ahistorijskim značenjem u teoriji fantastike, istražuju se i drugi opozicijski koncepti koji pomažu u konstrukciji teorijskih definicija fantastičnog žanra ili modusa. Ovi koncepti uključuju suprotnosti kao što su vjerojatno/nevjerojatno, moguće/nemoguće i prirodno/natprirodno“ (Peruško 2018:113). U svom pristupu fantastici, neki autori, poput Vladimira Solov'eva i Henryja Jamesa, ističu dva različita rješenja prisutna u fantastičnim novelama. Jedno rješenje temelji se na natprirodnom i vjerojatnom, dok drugo kombinira nevjerojatno s racionalnim. Ovo opažanje poslije je preuzeo Todorov i koristio ga kao temelj za svoju teoriju fantastičnog žanra, koji vidi kao pripovijest koja balansira između prirodnog i natprirodnog tumačenja. Međutim, unatoč ovim teorijskim okvirima, Todorov je također ukazao na nedostatak jasne definicije natprirodnog kao žanrovskog nazivnika. Pojavni oblici natprirodnog su povijesno varijabilni i nestabilni, a prisutnost ovih elemenata u modernim fantastičnim djelima često je reducirana (Peruško 2018: 113).

Pitanje mogućeg i nemogućeg u fantastičnoj književnosti stvara značajnu dinamiku. Fantastika se vrlo često igra s granicom između stvarnosti i imaginacije, postavljajući izazovna

pitanja o tome što je moguće u okvirima književnog svijeta. Upravo taj žanr omogućuje piscima da istraže neslućene mogućnosti, otvarajući vrata zapanjujućim događajima, bićima i svjetovima te se pozornost daje mašti. S druge strane, pitanje nemogućeg također igra važnu ulogu. Ono što je nemoguće postaje temelj za stvaranje napetosti, neizvjesnosti i iznenađenja u pričama. Fantastični pisci često izazivaju granice percepcije čitatelja tako što postavljaju situacije koje se čine nemogućima unutar poznatih okvira stvarnosti.

Odnos prirodnog/natprirodnog i mogućeg/nemogućeg jasno možemo uočiti na nekoliko primjera iz *Zaćaranog ogledala*:

MOGUĆE/PRIRODNO	NEMOGUĆE/NADPRIRODNO
Petrović vidi svoju dragu u ogledalu (Uzrok traume)	Petrović fizički ulazi u ogledalo
„On pođe prema ogledalu. I što je bliže prilazio k njemu sav je onaj kraj postajao ljepši i jasniji. Razabirao je drveće, putove i staze, vodu u ribnjacima i zvjezdano, mjesečno nebo. Svemu tome nije bilo kraja. Njegov pogled nije mogao ni obuhvatiti silnu daljinu, što se pružala preko granica vremena i prostora. I sve mu se činilo, da je već nestalo sobe i terase, i da je on negdje u drugome kraju, na pragu onoga svijeta, što se vidi tek u snu“ (Galović 1999: 175).	
Snježna poljana i ledeni proplanci (opis krajolika)	Bijeli cvjetovi koji kličaju iz snijega
„Da. Pogledaj ih samo! pokaže ona rukom na tlo. I njemu se odista učini, da vidi na površini snijega velike, pravilne latice ukočenoga cvijeća“ (Galović 1999: 211).	
Dvorana puna plesača i plesačica (slavlje)	Pojava smrti personificirane u ženu
„Na pragu je stajala crna žena, prekrivena lica. U ruci je držala nešto, zamotano u crnu koprenu. Približavala se k prijestolju laganim, mirnim koracima“ (Galović 1999: 254).	

U Todorovljevu pristupu definiranja fantastičnoga žanra ističe se suptilnost. Možemo to zamisliti tako da autor ilustrira tanku granicu između dva susjedna područja. Žanr fantastike traje sve dok

postoji nesigurnost i kolebljivost u tumačenju pripovijedanih događaja. Ako ta neodlučnost potraje do kraja teksta, onda se djelo može svrstati u fantastičnu pripovijest. Međutim, ako nema oklijevanja ili ako se na kraju jasno potvrdi nadnaravno tumačenje događaja, tekst se klasificira kao čudesan. S druge strane, ako se neizvjesnost produži do samog kraja, ali se na kraju rasvijetli zahvaljujući racionalnoj interpretaciji, dolazimo do prostora tajanstvenog. Ova ideja fantastičnog predstavlja usku granicu koja se proteže od čisto tajanstvenog do čisto čudnog, označavajući spektar mogućih interpretacija (Peruško 2018: 36).

Za bolje razumijevanje ovih koncepata možemo zamisliti kratku priču o osobi koja se suočava s nadnaravnim pojavama u svom domu. U priči protagonist doživljava neobjašnjive događaje, poput micanja predmeta ili čudnih zvukova. Dok se čitatelj približava kraju priče, neizvjesnost i nejasnoća oko tih događaja i dalje traju. Na samom kraju, kroz racionalno tumačenje, shvaćamo da su svi čudni događaji imali logično objašnjenje, kao što su npr. tehnički problemi u kući ili pak iluzije uma. Ova zamišljena situacija predstavlja primjer gdje se čitatelj kreće kroz proces od fantastičnog do tajanstvenog, sve do razjašnjenja. Ovakva analiza naglašava Todorovljev pristup fantastičnom koji igra ključnu ulogu u stvaranju napetosti i tajnovitosti, ali je vrlo bitno napomenuti i pristup tekstu na kraju gdje logičnog objašnjenja nema.

4.2. Fantastika u *Zaćaranom ogledalu*

U noveli se susrećemo s brojnim fantastičnim motivima. Posebno je značajan način na koji pripovjedač tumači radnju. Ova interpretacija budi sjećanje na bajke, realizirane s opsežnim opisima okoline i uključivanjem bajkovitih elemenata kao što su vile, prinčevi, princeze i divovi. Fantastika prevladava u svim poglavljima osim u prvom, a postignuta je korištenjem struktura koje nalazimo u bajkama. Autentičnoj noti ove novele pridonosi izgradnja fantastičnih svjetova u kojima žive magični likovi. U drugom poglavlju susrećemo se s čarobnim vrtom u koji Petrović ulazi kroz ogledalo, dok se treće poglavlje odvija oko čarobnog jezera gdje se protagonisti susreću s vilama. Četvrto poglavlje donosi sliku sablasne smrtne povorke, dok peto uvodi Petrovića i njegovu voljenu u mračnu šumu koja donosi strah. Ovo poglavlje nastavlja se u špilju s tisućama hodnika i prolazi pored usnulog vladara okrunjenog kamenom krunom. Šesto poglavlje donosi opis snježnog kraljevstva, sedmo mračno more, a posljednja tri poglavlja odvijaju se u dvorcu.

Cijelom novelom provlači se značajan fantazijski motiv, nerazlikovanje stvarnosti i snova, što poslije protagonista dovodi do granica psihičke nestabilnosti. Sličan motiv prisutan je u liku Đure Martića iz pripovijetke Janka Leskovara *Misao na vječnost*. Bitna komponenta u *Čarobnom ogledalu* je vremenska struktura. Radnja ne prati uobičajeni kronološki tijek godišnjih doba niti redosljed događaja, što stvara nesigurnost u vremenskom okviru. Naslov novele također predstavlja značajnu fantastičnu crtu. Upotrebom zrcala unutarnji i vanjski prostori postaju isprepleteni, stvarajući razlomljen i ispresijecan odnos. Petrović ogledalom premošćuje jaz između stvarnog i fantastičnog svijeta, što predstavlja temeljno pitanje o prirodi stvarnosti i percepcije (Detoni Dujmić 1988: 60).

4.3. Fantastika u novelistici hrvatske moderne

Za početak hrvatske moderne najčešće se uzima 1892., a kao završna godina 1914. Modernu su najavile novele Janka Leskovara *Misao na vječnost* i *Moć savjesti* Antuna Gustava Matoša. Najdominantnija književna vrsta bila je poezija ili kratka novela. Šicel hrvatsku modernu dijeli u dvije faze. Prva faza traje od 1897. do 1903. godine, u kojoj autori pokušavaju spojiti tradiciju s modernim shvaćanjem književnosti. Stoga je glavno obilježje potpuna sloboda pojedinca. Dolazi do neposrednog dodira s europskom modernom, a stvaraju se bečka i praška skupina. Godine 1900. u Zagrebu je osnovano Društvo hrvatskih književnika. Druga faza traje od 1903. do 1914., kada realisti završavaju svoj literarni put. Nastaje revolt protiv malograđanske estetike te pobuna protiv autoriteta i tradicije. Vrlo su značajna promatranja koja opisuju kaotičnu sliku svijeta i života te se tako pokušalo uroniti u unutrašnjost čovjeka, njegovu intimu koja se događa između jave i sna (Šicel 2005: 10).

Bitno obilježje moderne je sinkronicitet velikog spektra književnih pravaca i stilova, uključujući i fantastiku. Proučavajući literaturu došao sam do zaključka kako je fantastika u moderni bila vrlo često povezana sa simbolizmom. U velikom broju djela hrvatske moderne možemo primijetiti elemente nadrealnog, okultnog i magičnog, koji su doprinosili stvaranju, rekao bih, tajanstvene atmosfere.

Elementi fantastike igraju vrlo zanimljivu ulogu u književnim djelima hrvatske moderne. Oni pružaju autorima mogućnost da istraže granice između stvarnosti i mašte te stvore svjetove

koji se protežu izvan uobičajenih okvira. Takav primjer imaginarnih svjetova upravo pronalazimo u Galovićevoj *Zaćaranom ogledalu*: dvorac, ledeno kraljevstvo, čarobna šuma, tamno more... U svrhu ovog završnog rada odlučio sam se fokusirati na djela četvorice književnika hrvatske moderne, Janka Leskovara, Antuna Gustava Matoša, Dinka Šimunovića te Vladimira Nazora. Kroz kratku analizu njihovih djela istražiti ću kako su ovi književnici koristili fantastične elemente kao sredstvo za istraživanje raznolikih emocionalnih i društvenih tema.

Fantastična proza, opisana u knjizi *U labirintu teorija* Tatjane Peruško, prepoznaje se po tome što ne postoji paradigma stvarnosti koja bi obuhvatila i rasvijetlila neobjašnjiva zbivanja prisutna u njoj. Ova inherentna neobjašnjivost zahtijeva od čitatelja da poduzme logičan korak kako bi pokušao razumjeti situaciju. Drugim riječima, fikciju karakteriziraju duboke dvojbe, nepremostive neizvjesnosti koje nas tjeraju da zastanemo i stvaraju prazninu u paradigmi (Peruško 2018: 62).

Ono što je posebno karakteristično za fantastiku jest da se temelji na nerješivim problemima, odnosno situacijama u kojima je nemoguće pronaći jedinstveno rješenje unutar postojeće paradigme. Autorica ističe da se takvi problemi pojavljuju u beletristici kako bi stvorili napetost, intrigu i pobudili čitateljevu pozornost. Nedostatak jasnoće i izvjesnosti u tumačenju događaja temelj je napetosti i emocionalne uključenosti, izazivajući čitateljevo kritičko razmišljanje (Peruško 2018: 63).

U kontekstu ovih razmatranja, treba napomenuti da žanr fantastike ima duboke filozofske implikacije. Ideja o nemogućnosti dostizanja konačne istine u fantastičnom tekstu korespondira s filozofskim pitanjima o granicama ljudskog poimanja svijeta. U stvarnom životu često se susrećemo s događajima i pojavama koje izazivaju nelagodu i zbunjenost jer se ne uklapaju u naše ustaljene obrasce razmišljanja. Fantastika kao žanr može poslužiti kao odraz trenutaka neizvjesnosti i suočavanja s nepoznatim.

4.3.1. Janko Leskovar: *Misao na vječnost*

Janko Leskovar pripovijetkom *Misao na vječnost*, koja je objavljena 1891. godine u časopisu *Vijenac*, doživljava veliki uspjeh u hrvatskoj modernici. Leskovar je kreirao lik Đure Martića,

profesora, koji je zabavljen samim sobom i, kako Šicel navodi, „doslovno čeprka po svojoj svijesti“ (Šicel 2005: 86). U pripovijetki nalazimo nekoliko fantastičnih motiva i elemenata koji prelaze granice empirijske stvarnosti i doprinose mističnoj atmosferi. Jedan od fantastičnih motiva je pojam sna i vječnosti, koji su ujedno i u fokusu ove pripovijetke. San se javlja u Martićevoj svijesti te u njemu izaziva duboku reakciju i potiče na promjene u percepciji stvarnosti gdje sam profesor više ne zna što je san, a što je java.

„Od to se doba podao Đuro Martić posve noći koja mu je nosila u svom krilu neki tajanstveni život. Njegove sanje bijahu tako žive, vjerne, da se često smućivao što li je zapravo san, što li život. Jedna sanja, dosta neobična, često mu se vraćae.“ (Leskovar 1997: 34)

Janko Leskovar istražuje duboke teme ljudske psihe te na taj način navodi čitatelje da se zapitaju o prirodi ljudskoga svijeta i ljudske svijesti.

4.3.2. Antun Gustav Matoš: *Cvijet s raskršća*

Cvijet s raskršća jedna je od najvažnijih novela hrvatske moderne. Objavljena je u *Hrvatskoj smotri* 1908. te godinu poslije u zbirci *Umorne priče*. Iako se možda na prvu čini da u noveli nema fantastičnih motiva, oni se manifestiraju kroz simbolički i metaforičku značaj cvijeta. Radnja se vrti oko pustolova Solusa koji dolazi u južni francuski gradić N. kako bi se odmorio. Nakon ručka i odmora, Solus zaspi na zapuštenom mjestu u blizini dvorca. Probudi ga djevojka Izabela koja ga nježno dodiruje i miluje. Solus se zaljubljuje u nju i osjeća se privučen njenom nježnošću i ljepotom. Izabela otkriva da je slijepa i da je napustila dvorac kako bi osjetila slobodu. Dok razgovaraju, Solus se zaljubljuje sve više, ali istovremeno je svjestan da mu život pustolova i slobode ne bi omogućio zajednički život s Izabelom. Ona mu nudi da je otprati u svijet putovanja, no on shvaća da nema stalnog mjesta za njih dvoje. Dok razgovaraju, Izabelin pas Fido upozorava na dolazak njenog oca s pratnjom. Otac je ljut što je Izabela pobjegla i odvodi je natrag u dvorac. Izabela se bori da i Solus dođe s njom, jer ga podsjeća na njenog pokojnog brata. Nakon što Izabela nestane iz vida, Solus nastavlja svoj put prema šumi, nastavljajući svoju pustolovinu, ali sjećanje na Izabelu i njihov trenutak ostaje s njim. *Cvijet* nije doslovno cvijet, već on predstavlja slijepu

djevojku Izabelu. „Cvijet je simbol ljubavi te u *Cvijetu s raskršća* Matoš izrazito simbolističkom tehnikom se predaje snovima i iluzijama u traganju za srećom, da se opet vrati“ (Šicel 2005: 86).

4.3.3. Dinko Šimunović: *Duga*

Duga je pripovijetka Dinka Šimunovića te i nju možemo protumačiti kao primjer fantastičnog realizma. Naime, *Duga* kombinira realistički opisivan svijet s elementima fantastike, slično kao i *Začarano ogledalo*. U ovoj pripovijetki fantastični motivi nisu prisutni na klasičan način, kao što su npr. u tradicionalnoj fantastičnoj književnosti, već se oni pojavljuju suptilno i simbolično. Izdvojio bih tri primjera, a to su simbolična interpretacija, osjećaj nadrealnosti te ton sanjivosti samoga djela. Motiv duge u djelu ima simboličko značenje. Ona predstavlja nešto lijepo, ali nedostižno. Opis atmosfere u priči često ostavlja nadrealan dojam te doprinosi fantastičnom u pripovijetki. Sanjiva i poetična atmosfera ima mogućnosti podsjetiti čitatelje na nadnaravne trenutke.

„Golema zvijezda repača svake noći krasila južni dio neba, pa mjesto da donese rat, glad i kugu, donijela svako obilje u bijela selašca oko Luga. A još se nešto te jeseni dogodilo čudno: jedne ljetne večeri nebo se rastvorilo više stare tvrđave! To bijaše tako rumenilo i taki sjaj, da se ni kazati ne može. Ukazali se rajski dvori, ali samo dok bi nekoliko puta trepnuo okom...“ (Šimunović 2017: 15).

Djevojčica Brunhilda je glavni lik ove pripovijetke, a nadimak joj je bio Srna. Živjela je u vremenu kada su društveni normativi nametali djevojčicama ograničenja u pogledu izgleda i ponašanja. Unatoč tome što njezini roditelji nisu bili siromašni, Brunhilda je vodila težak život obilježen strogim zabranama i ograničenjima, ostavljajući je bez osjećaja slobode. Sanjala je o slobodi koja nije bila dostupna djevojčicama tog vremena. Brunhidlina je najveća želja bila postati dječak. Dok je Brunhilda s roditeljima išla u vinograd po grožđe, sreća je Savu i Klaru. Klara je uspjela nagovoriti Serdarove, Brunhildine roditelje, da tog dana dopuste Brunhildi da se igra i zabavi, budući da je ionako nitko ne bi vidio. Sava je podijelila priču o svojoj nesreći koja ju je zadesila zbog njezinog vezivanja uz san o promjeni spola. Tada je Srna saznala za vjerovanje da djevojčica koja prođe ispod duge postaje dječak. Kada se na nebu pojavila duga, Brunhilda je

odlučila protrčati ispod nje kako bi ostvarila svoj san. Trčeci prema duginim bojama, nije primijetila da su Sava i Klara ostale iza nje. Njezina odlučnost odvela ju je do močvare, nesvjesna da su se u njoj već dogodile tragedije. U svojoj želji da ostvari promjenu spola, nije razmišljala o opasnostima te se utopila. Njezina smrt duboko je pogodila roditelje, koji su napustili svoj dom i preselili se u napuštenu tvrđavu, obavijeni tugom i gubitkom. Jedne noći odlučili su okončati svoj život, bacivši se s visoke litice.

U ovom djelu bih istaknuo kao ključni fantastični motiv vjerovanje da osoba koja prođe ispod duge doživljava promjenu spola, gdje se posebno ističe transformacija djevojčice Srne u dječaka. Osim toga, opisi prirode i osjećaji glavnoga lika Brunhilde (Srne) igraju veliku ulogu u priči koja dobiva „sanjivi ton: „A mjesec je već odavna punom svojom svjetlosti obasjao cio Lug nad kojim je sa brda pirio hladan vjetrić blažeći opojni miris zrelih kukuruza i livadnih trava. Djevojke i nevjestice u bijelim košuljama, zavrnutih rukava, istom su dolazile da po hladovini žanju dozrele kukuruze, i započinjale s pjesmom na ustima blijeskati srebrnim, na mjesečini, srpovima...“ (Šimunović 2017:14).

4.3.4. Vladimir Nazor: *Veli Jože*

Veli Jože jedno je od najpoznatijih djela Vladimira Nazora, objavljeno 1907. godine u nastavcima u tršćanskome Časopisu *Balkan*, a kao knjiga je izišla 1908. godine u Ljubljani. Glavni lik je hrabri i dobri div Veli Jože. Već na samome početku, možemo naslutiti fantastični motiv diva, koji potječe iz usmenih predaja, bajki i mitologije.

„I onaj div debelih nožurina, golemih šaka, koji je branio svoje sijeno od magaraca hvatajući ih za rep i bacajući ih u cerove grane, prignu se i kleknu pred niskim providurom.“ (Nazor 2021: 3)

Radnja je smještena u istarski gradić Motovun, gdje dva Mlečana otkrivaju Velog Jožu, diva koji se brinuo o zemlji i stanovnicima tog kraja. Dvojica su ga našli dok su označavali stabla za sječu. Iako su ga prvo željeli udariti, poslušali su njegovu priču o slobodnoj Istri iz prošlih vremena, kada su divovi radili zajedno sa sretnim ljudima. Motovunsko stanovništvo nije bilo oduševljeno ovim otkrićem i ismijavalo je Jožu zbog ugovora koji su imali s njim. Dogovor je bio

da svake subote, stanovništvo Velom Joži daje pečenog vola u zamjenu za njegov rad i zaštitu. Kada su građani ubacili kuglu sijena umjesto pečenke u Jožina usta, on se razljutio, tresući gradsku kulu. To je potaknulo Jožu da napusti Motovun i krene prema Veneciji sa Barbabiancom. Tijekom putovanja, Joža je na jedrenjaku otkrio diva Iliju. Ilija je podučio Jožu o važnosti slobode i vlastite snage, a tijekom oluje potopio je brod, omogućivši Joži povratak u Istru. Ohrabren Ilijinim riječima, Joža je okupio druge divove Istre, a njih dvadesetak počelo je raditi za sebe, izgradili su svoj grad na Psoglavčevu brdu i prosperirali. Međutim, stanovnici Motovuna nisu bili sretni zbog gubitka divova i odlučili su ih ponovno pokoriti silom. Gradski blagajnik Civetta, umjesto da se pridruži nasilju, mudro je smislio plan kako bi podijelio divove međusobno. Civetta je uspio posvađati divove, stvarajući razdor među njima i izazivajući situaciju u kojoj su građani počeli raditi za divove, ali su za svoj trud i rad bili plaćeni. Na kraju je Joža, podsjetivši se Ilijinih riječi, odbio ostati s građanima i umjesto toga se vratio slobodi. Civetta, koji je očekivao pohvale za svoj lukavi plan, dočekan je zvižducima i razočaranjem građana.

Nazorova *Velog Jožu* mogli bismo svrstati u žanr fantastike zbog elemenata koji prelaze granice stvarnosti te nadnaravne karakteristike glavnoga lika. Kao što sam već prije napomenuo, Veli Jože je div koji posjeduje nadljudsku snagu i veličinu koja ga izdvaja iz uobičajene ljudske stvarnosti. Bitno je i napomenuti da sama atmosfera Nazorova djela podsjeća na mit. *Velog Jožu* možemo gledati kao mitskog junaka, a upravo to pridonosi fantastičnoj crti ove priče.

„...zabrinut promatraše gorostasovo lice, čvrst mu vrat, obao kao deblo mladoga hrasta i razgaljena, runjava prsa nalik na pećinu na koju se uhvatila mahovina. Promatrao je pleter bora okolo očiju i ustiju šćavonskog diva i uvjeravao se, da sve što je veliko, ne smije čovjek gledati previše izbliza. Osjećao je da je u njemu strah mnogo manji, jer je već otkrivao na onome golom licu ne samo izraz pokornosti...“ (Nazor 2021: 3)

5. Zaključak

„U pluralističkoj heterogenosti stilova i tendencija moderne: realizma, naturalizma, psihologizama, simbolizma i ekspresionizma, Galović je ostao trajno, u svom kratkotrajnom, ali nadasve plodnom književnom životu“ (Skok 1997: 11). Galovićev prozni opus, koji se sastoji od crtica, kratkih priča i novela (od kojih neke nisu dovršene), nije velik, ali je svakako vrlo važan za razdoblje hrvatske moderne. Među Galovićevim istaknutijim proznim djelima nalazi se i novela *Začarano ogledalo*.

Prema Galovićevim zapisima, *Začarano ogledalo* napisana je u samo mjesec dana. Novela se sastoji od deset poglavlja u kojima se isprepliću realno i fantastično. Prepuna je bajkovitih motiva, ali i motiva koji prate Galovićev sveopći opus, poput motiva smrti. Novela postavlja mnogo pitanja na koje ne nudi odgovore te na čitatelju ostaje da o njima promisli. *Začarano ogledalo* ima sličnosti s nekim starijim i modernijim djelima svjetske književnosti, kao što su Danteova *Božanstvena komedija* i Tolkienov *Gospodar prstenova* itd.

Fantastika je zauzela značajno mjesto u hrvatskoj moderni, obogaćujući djela poznatih pisaca poput Janka Leskovara, Antuna Gustava Matoša, Dinka Šimunovića i Vladimira Nazora. Fantastika je unijela nadnaravne elemente, snove, simbole i nadrealističke opise u stvarne svjetove likova, dajući im dubinu i bogatstvo. U noveli se ističe niz fantastičnih motiva, osobito interpretacija radnje kroz bajkovite elemente i opise prostora. Korištenjem formula bajki i stvaranjem čarobnih svjetova s vilama, prinčevima i divovima, postiže se tajanstvena atmosfera. Tema nejasne granice između jave i sna karakteristična je i za neka druga djela hrvatske moderne pa Marcela Petrovića možemo npr. poistovjetiti s likom Đure Martića iz pripovijetke *Misao na vječnost* Janka Leskovara. Naslov *Začarano ogledalo* predočava važan motiv, gdje ogledalo povezuje stvarni i fantastični svijet, kakvu ulogu ima i motiv duge u istoimenovanoj pripovijetci Dinka Šimunovića. Galović koristi ovaj motiv kako bi postavio pitanje o suštini stvarnosti i fikcije.

6. Literatura

1. Detoni Dujmić, Dunja (1988) *Fran Galović*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
2. Detoni Dujmić, Dunja (1998) *Ljepša polovica književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
3. Kolar, Mario (2020) „Slutnja utočišta, zov daljina: nedovršeno putovanje Frana Galovića“. U: *Fran Galović: Dok večer se zmračí: izbor iz djela*. Koprivnica: Umjetnička organizacija Artikulacije.
4. Gordana Tkalec, Nikša Sviličić, Mario Kolar (2021) „Reprezentacija smrti u proznom opusu Frana Galovića“ *Fluminensia*, god. 33, br. 1, str. 209–220.
5. Kuzmanović, Mladen (1999) *Fran Galović: izbor iz djela*. Vinkovci: Riječ.
6. Leskovar, Janko (2001) *Misao na vječnost i propali dvori*. Zagreb: Katarina Zrinska.
7. Matoš, Antun Gustav (1998) *Cvijet s raskršća i druge pripovijetke*. Zagreb: Ezop antikvarijat.
8. Nazor, Vladimir (2021) *Veli Jože*. Zagreb: Naklada Uliks.
9. Pavičić, Jurica (2010) „Fantastika“. *Hrvatska književna enciklopedija*, sv. 1: A–Gl. Zagreb: Leksikografski zavoda Miroslav Krleža, str. 519–521.
10. Peruško, Tatjana (2018) *U labirintu teorija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
11. Pulišelić, Zrinka (2001) „Fran Galović – *Pred smrt*: 'pretapanje' verizma u artizam. *Dani Hvarškoga kazališta*, god. 27 br. 1, str. 282-288.
12. Skok, Joža (1997) „Predgovor“. U: *Fran Galović: Izabrana djela*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 11-36.
13. Solar, Milivoj (2010) „Galovićevo književno djelo“. U: *Fran Galović: Prilozi*. Koprivnica: Ogranak Matice hrvatske.
14. Solar, Milivoj (2011) *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: Matica hrvatska.
15. Šicel, Miroslav (2005) *Povijest hrvatske književnosti XIX. Stoljeća: Knjiga III. Moderna*. Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Šimunović, Dinko (2017) *Duga, Alkar, Muljika*. Zagreb: Školska knjiga.

7. Sažetak i ključne riječi

Sažetak

Ovaj se rad bavi analizom novele *Začarano ogledalo* Frana Galovića te njene fantastične komponente, ali i fantastikom u novelistici hrvatske moderne uopće. Galović je ostavio dubok trag u hrvatskoj modernini svojim mnogim djelima. Njegovo *Začarano ogledalo* isprepliće stvarnost i fantastiku te istražuje teme smrti i introspekcije. Kroz lik Marcela Petrovića Galović vodi čitatelje na putovanje kroz misteriozne svjetove s njegovom preminulom ljubavi. Ovo djelo istražuje granicu između života i smrti, ostavljajući mnoga pitanja otvorenima. Galovićeva sposobnost opisivanja stvara živopisne i čarobne pejzaže koji čitatelje povlače u priču. Kroz kombinaciju realizma i simbolizma Galović demonstrira svoju vještinu i status kao modernist. Spomenute su i neke druge novele iz razdoblja hrvatske moderne koja odskaču svojim fantastičnim elementima (Janko Leskovar, Dinko Šimunović, Antun Gustav Matoš i Vladimir Nazor).

Ključne riječi: Fran Galović, *Začarano ogledalo*, smrt, fantastika, hrvatska moderna

8. Naslov i ključne riječi na engleskom jeziku

Title: Fantastic elements in *Začarano ogledalo* (*Enchanted Mirror*) by Fran Galović and Modern Croatian novellas

Keywords: Fran Galović, *Začarano ogledalo* (*Enchanted Mirror*), death, fantastic, Period of Croatian Modernism